

נאמר על נייר

... בזכות הספקנות. הציניות והמבוכה הרעה... *

השדרנית. התיסכולים ו... מחברת הזהב * פינחס שדה ועמוס

עוז על מיכה יוסף ברדיצ'בסקי * נתן זך על יוסף חיים ברנר

מועד

לקראת

לפני 26 שנה נולדה מהפיכה בבית-קפה ירושלמי, שהביאה, בחלוף הזמן, לביי סוסה של השירה והסיפורת הישראלים. קבוצת משוררים צעירים, ובראשה נתן זך, לא יכלה לשאת עוד את אולת-הידי וחור סר-המעש, שרווחו בסיפורת שלאחר מלחמת העצמאות.

מגבית שאותה ערכו הצעירים בין ידידיהם גייסה 12 לירות, ואלה איפשרו (בסיועו של קרובי-משפחה של אחד מהם, בעל משרד של איכפול) להוציא לאור ב-40 עותקים את החוברת הראשונה של לקראת. זו הכילה 35 שירים, סיפור אחד ומאמר, שבו ניכתב, בין השאר: "דומה לנו שיה ניסיון ראשון ללכד חוג של אנשי-עט, שכוכרי יצירתם הכשילו לאחר מלחמת-השיחור, כלומר, בשלהי שנות הארבעים. המציאות של שנות המלחמה, שהעלתה המלהיכה של שנות המלחמה, שהעלתה הכורה מרובת-גוונים של יוצרים בשירה ובפרוזה... חלפה עברה מן הלב אותה תמימות, אותה אמונה של נעורים, שאותן ירשו הספקנות, הציניות והמבוכה הרעה. ניוהר, אפוא, מהכרזות מפוצצות ומחתי-חיכוך שסיפן עלול להיות מפה נפש...". החוברת הראשונה של לקראת זכתה ב-4 מאמרי התקפה חוברת נוספת, שתפר-המפלגתיים, שדחפו את משתתפיה לפרסם חוברת שנייה, והפעם ב-100 עותקים. אחר-כך הודפסו חוברות נוספות, שתפר-צתן הממוצעת הגיעה ל-800 עותקים. הן נמכרו ברחובות ובבתי-הקפה על-ידי המשתתפים, שעליהם נימנו: גרשון שקר, אריה סיוון, יגאל אפרתי, בנימין הררי שובסקי ואחרים.

בתשובה לשאלת כתב העולם הזה באור תם הימים, הסביר המשורר נתן זך, ויוזמה

נתן זך

איננו יכולים לכופ את ראשינו

ומחוללה של לקראת: "לא הוצאנו את לקראת משום שחפר לנו מקום להדפיס את יצירותינו. להיפך, רוב העיתונים מר, הארץ, עד, על המשמר מקבלים את כת"

* תפוצה השווה כיום לתפוצתו של שנתון לסיפורת נוסח "עכשיו", שאינו מרכז מסביבו קבוצת יוצרים בעלות אידי-יולוגיה תרבותית מוגדרת.

ביהוד שלנו כרצון. אך איננו יכולים להשלים עם כך, שנאלץ להדפיס בביטאון נים מפלגתיים, לכופ את ראשינו להכ" תבה אידאולוגית...". סמל להלך-רוח זה שימשו שם החור-ברת — לקראת — שנמנע במתכוון לפרש לקראת מה, ופסקו של המשורר ריינר מאריה רילקה, שנידפס בראש אחת ה-חוברות: "כעת עליך להיות את השאלות, ואז אפשר שכיום מן הימים, מבלי לשים לב לכך, תחיה גם את התשובה". חלק מאנשי לקראת, שאליו הצטרפו משוררים כיהודה עמיחי ודוד אבידן, חי את התשובות, והטביע חותם חדש על ה-סיפורת הישראלית, בעיקר על השירה. אלא שזמא הוקמו עולמות כוונים חדשים, ויצ-רו שוב מחיצות בין התרבות הישראלית למציאות הישראלית. במהלך תקופה בת-חצי יובל שנים, לא קמה קבוצה תר-בותית חדשה, שעוררה שאלות תרבותיות חדשות, ואת העיון החד שבוכות, הספ-קנות, הציניות והמבוכה הרעה, שהת-מדו מאז ועד עתה.

תולעי תרבות

מילים שמנסות לגעת

לפני כחודשיים הטריחה עצמה גברת אחת בשם דליה עמית, שבגיתעה היחידה בסיפורת היא הכשרתה כעורכת תוכניות-רדיו, לפרסם רשימת-בתולין פרי-עטה במוסף-לסיפורת של הארץ. תחת הכותרת "לקראת לדברים בשמים". רשימתה (שאניה ניכללת בקטגוריה של ביקורת מעמיקה) עסקה במחברת הזהב של דוריס לפינג. פירסומה בהארץ היה מעין אתגון-סיפורתי עבור הניסיון הנרחב שהעניקה מעל גלי האתר לספרו האחרון של עורך המדור לסיפורת.

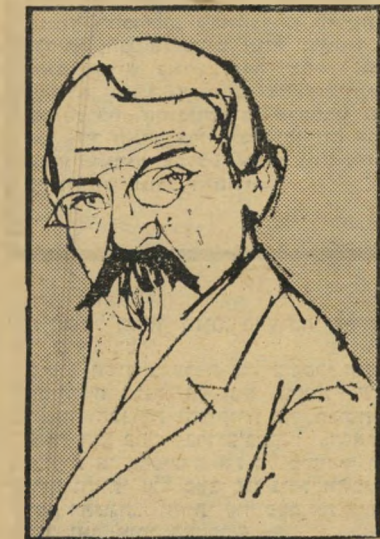
רשימתה של עורכת תוכנית הרדיו מילים שנתנסות לגעת מהווה מיסמך פסיכולוגי מדהים על המחברת. על יכולתה, ועל שדיפות-הבנתה בסיפורת והחידומיות ש-בעזרתה היא בוחנת את עולם הנשים. מן הראוי להעיר כאן, שרשימתה של הגב' עמית היא נסיון מדהים לבקר ספר (או כל מעשה יצירה אחר) מבעד לפילטרים של תיסכוליה המיניים והנשים של ה-מחברת.

הגברת הנ"ל קובעת ברוב מסכותה ה-רדיופוגית כי: "הכישלון האמנותי של הספר נעין בכך, שהרמה של הקיום של מודרני המורכב ושל מציאות חייה של האשה כפרט, הופכות כספר לשורה של בעיות פילוסופיות וקיומיות הווכות כספר לניסוחים מעוררי מחשבה...". ניסוח מרוקן כל משמעות מעמיקה, שיש בכוחו להעלות חיוך של סלחנות על שפתי ה-קוראית.

בסמוך לקביעה זו למדו הקוראים, מפי הגב' עמית, ש"במקרים רבים יש גלישה להכללות כנאליות...". ודוגמה להכללות כנאליות? כאלה היא אף מצטטת: "הרגש האופייני לאשה: התקוממות נגד עוול, ארס בלתי-אישית...". וכו'. באמת חכם! עורכת תוכניות הרדיו מתרעמת על ש-גיבורת הספר קובעת, בין השאר: "שה-חברה מלאה גברים ניפחדים, המעתיקים רגשות במידה, כשוקלים צרכי מזולת...". התרעמת המעידה על כך שמחברת ה-רשימה אטומה בראייתה את האמת של הגברים, כפי שהיא אטומה לאמת הנשית

ביקורת ברדיצ'בסקי. לאורך הדורות הסיפ-רותיים, מראשית יצירתו ועד לימינו. ב-הקדמה לקובץ מביאה העורכת, גורית גוברין, סיקור ענייני וממצה על מיכלול הבעיות והמרכיבים ביצירתו של ברדי-צ'בסקי, על עולמו הפרטי, על המימד האנושי של המערכת הסיפורתית, שפסלה את כתיבתו בשביליה הראשוניים, והחלה מרוממת אותו בדור האחרון.

בעשור האחרון של המאה הקודמת החל ברדיצ'בסקי לפרסם את מאמריו ואת סיי-פוריו בעיתונות העברית של אותם הימים. כל פירסום שלו עורר מחלוקת, הביא לו

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי הדור מוצא כן את אויבו

שונאים וקירב אליו ידידים. אחד שהעריך את יצירת ברדיצ'בסקי מראשיתה היה ר"ל פריימן, שכתב אליו: "אדוני, לך כישר-רונות — אהוב את העתיד, את העם, ואל תביא לידי שיממון ושיעמום...". ב-1897, לאחר שסיים את לימודיו וקיבל תואר דוקטור בפילוסופיה, עבר ברדיצ'בסקי ל-התגורר בברלין, שם נעשה לעוורו של אחד העם בעריכת השילוח, ובהדרגה למנהיגה של קבוצת סופרים "צעירים" ו"מערביים" בסיפורת העברית. סופרים אחרים לא נשאו אותו. ומ... פאירברג כתב אליו: "הדור הצעיר הזה החולם כמותך... אותו הדור מוצא בך את אויבו היותר נורא, והוא יילחם איתך בכל כור-חיותו ויפולתו...".

כעבור זמן לא רב התייצב אחד-העם בראש מחנה מתנגדי ברדיצ'בסקי ודרכו הסיפורתית. ח"נ ביאליק סייע לאחד-העם, למרות שכאשר קרא את הקובץ מעירו הקטנה, הוא כתב על ברדיצ'בסקי לידו, י.ח. רבניצקי: נחמד ונעים! כישרון אמיתי! לולא השפחות ה-משמשות אצלו יותר מדי. כמעט כל זכר שבציוריו חושק בשפתה, החמנא יצילן. ויכל זאת כל ציור וציור, הנוצר מטיפת דיו אחת, הנהו מעשה אמנות נפלאה...". ביקורת יצירות ברדיצ'בסקי מתמקדת בשלבים הראשונים שלה בעימות הקיים ביצירותיו, בין התרבות היהודית לתרבו-יות האירופיות, וישנם מבקרים המטחים בו "המחה פיעל פי יותר מן הלב...". (פאפירנא). או סופרים, דוגמת א.א. קבצ'ק, הכותבים על סיגונו: "מטורף, מבולבל, לקוי בחסר יותר, שלשונו אינה מלוטשת, והעיקר — אינה מרויקת...". נוסח זה

* נשים, בלשונו של ח"נ ביאליק.

של עצמה. את רשימתה מסיימת עמית בנוסח הראוי יותר לרשת ג' ולא לרשת א', שלה היא מעניקה מתבוננת: "והו, כסופו של דבר, רומן קונוונציונאלי, מזוון שתחבולתיה הסיפורתיות של הסופרת לא עלו יפה...". ובמחי נשימה נופלת השרת לפח שאותו טמנה לעצמה, ומוסיפה: "הצלחתו של הספר מקורה בנילווי-הלב שבו מספלת הסופרת כעיקר כבעיות של יחס גברים-נשים בעולמנו, והאומץ שבו היא הרשפת את התיסכול המיני: ולא דווקא בשל סגולותיו הסיפורתיות של ספר זה...". מעניין, שנושא אחד נישמט (כנראה מסיבות אישיות) מרשימתה של הגב' עמית, והוא עיסוקה של דוריס לפינג ב-שמאל המערבי וסירוס.

יצירתה של עמית מעוררת את השאלה, מדוע אין רשות-השידור דואגת לכך ש-עורכי-תוכניות, המופקדים על חוכנית-סיפורת, יבינו בסיפורת, ואם לא בסיפ-רות, שיבינו לפחות בתפחית-אדמה — אבל שיבינו במשהו.

צאן ברזל

ניוון

לימוד הסיפורת העברית החדשה בבתי-הספר בישראל עובר תהליך של ניוון מת-מידי. ראשית, בעזרת מיבחר התומר ה-סיפורתי הנילמד משניאים את הסיפורת העברית על התלמידים. ואחר, בעזרת שיטת-לימוד, שעיקרה שינון ולא הבנת הסיפורת, מצליחה מערכת החינוך ליצור דור אחר דור של בוגרים, שקשרם האחד והיחיד לסיפורת, העברית והכללית, מת-מקד באי-יכולת לשאתה.

את המעוות שהמימסד החינוכי שוקד על הנצחתו ניתן לתקן אך בקושי, ולהביא בפני צרכני הסיפורת שבכוח את התלת-מימדיות, הערכים, והעולם הקיימים ב-סיפורת העברית החדשה וביוצריה. מפעל ציבורי שעושה כן הוא סידרת קובצי ה-מאמרים על סופרים שונים, בצירוף הקד-מות נירחבות, המוצא לאור על-ידי עם עובד וקרן תל-אביב לסיפורת ולאמנות. יש בכוחה של סידרה זו להקטין את הנוק של מערכת החינוך, ולפתוח בחינוכו של דור שלם של צרכני סיפורת לאהבת סיפ-רות ולהבנתה. רצ"ב סיקור על שנים מבין סיפרי הסידרה, העוסקים ביצירותיהם של מיכה יוסף ברדיצ'בסקי (1865-1921), ויוסף חיים ברנר (1881-1921).

מיכה יוסף

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, המכונה מ"ב, נחשב היום לאחת מן הדמויות שהטביעו רישום עמוק ביותר בסיפורת העברית המודרנית. כמספר וכהוגה-דיעות. ברדיצ'בסקי החל את דרכו הסיפורתית, כשהוא מגונה ומושמן. הוא נפסל על-ידי המימסד הסיפורתי העברי של סוף המאה שעברה וראשית המאה הנוכחית. עתה הוא נחשב לאחד מגדולי הסיפורת העברית ה-חדשה, ומראשוני "המקוללים" שבה.

* מיכה יוסף ברדיצ'בסקי — מיבחר מאמרים על יצירתו הסיפורתית. ליקטה וציירה מבוא ובביבליוגרפיה נורית גוברין, הוצאת ע"ש עובד וקרן תל-אביב לסיפורת ולאמנות, 286 עמודים (כריכה קשה).